

قرآن و نخستین ادوار تفسیری شیعه امامیه

مجموعه مطالعات اسلامی | ۳۱ | قرآن و حدیث | ۹ |

www.ketab.ir

این کتاب ترجمه‌ای است از:
Meir Mikhael Bar-Asher,
Scripture and Exegesis in Early Imāmī Shiism,
Brill 1999.

سرشناسه: برآشر، منیر میخائیل، Bar-Asher, Meir Mikhael
عنوان: قرآن و نخستین ادوار تفسیری شیعه امامیه
نویسنده: منیر برآشر؛ مترجمان: نصرت نیل ساز، پریسا عسکری سمنانی
مشخصات نشر: تهران: حکمت، ۱۳۹۹
مشخصات ظاهری: ۳۶۳ صفحه
شابک: 978-964-244-201-0
وضعیت فهرست‌نویسی: فیا
یادداشت: عنوان اصلی: کتاب حاضر از متن انگلیسی با عنوان "Scripture and exegesis in early Imāmī-Shiism" به فارسی ترجمه شده است.
یادداشت: کتاب‌نامه -- نمایه
موضوع: تفاسیر -- تاریخ و نقد
موضوع: Qur'an -- Commentaries -- History and criticism
موضوع: شیعه امامیه -- تاریخ، *Imamite Shi'ah -- History
موضوع: شیعه -- تاریخ، Shi'ah -- History
شناسه افزوده: نیل ساز، نصرت، ۱۳۴۱-، مترجم
شناسه افزوده: عسکری سمنانی، پریسا، ۱۳۶۶-، مترجم
رده‌بندی کنگره: ۱۳۹۹ ق ۲ ب ۹۲ BP
رده‌بندی دیویی: ۲۹۷/۱۹
شماره کتاب‌شناسی ملی: ۵۵۶۵۱۴۸

انتشارات حکمت

تهران، خیابان انقلاب، اطلاعاتی امیرحاجان، شماره ۹۴، کدپستی: ۱۳۱۵۶۹۴۱۶۵
تلفن: ۰۶۶۴۶۱۲۹۲ - ۰۶۶۴۱۵۸۱۴ - ۰۶۶۴۰۶۵۰۵
سامانه پیام کوتاه: ۰۲۱۶۶۹۵۰۹۸۲

www.hekmat-ins.com | hekmatpub
info@hekmat-ins.com | hekmatpub

قرآن و نخستین ادوار تفسیری شیعه امامیه

نویسنده: منیر برآشر

مترجمان:

نصرت نیل ساز (دانشیار دانشگاه تربیت مدرس)

پریسا عسکری سمنانی

چاپ اول: ۱۳۹۹ ش. / ۱۴۴۲ ق.

شمارگان: ۷۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۹۶۴-۲۴۴-۲۰۱-۰

حروفچینی و صفحه‌آرایی: واحد تولید حکمت

چاپ و صحافی: شرکت چاپ و نشر کیمیای حضور

(کلیه حقوق محفوظ و مخصوص ناشر است)

تکثیر، انتشار و بازنویسی این اثر یا قسمتی از آن به هر شیوه (از قبیل چاپ، فتوکپی، الکترونیکی، صوت و تصویر) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است و پیگرد قانونی دارد.

۷۵۰۰۰ تومان

فهرست

۱۵	یادداشت استاد محمدعلی مهدوی راد
۱۹	مقدمه مترجمان
۲۵	پیش‌گفتار
۲۹	نکته‌ای دربارهٔ ارجاعات
۳۱	درآمد
۳۱	۱. پیشینهٔ مذهبی و تاریخی
۴۹	۲. تفاسیر قرآن امامیه
۵۲	۳. ساختار پژوهش حاضر
۵۵	۴. منابع
۶۱	فصل ۱. مجموعه‌های تفسیری: مفسران و آثار آنان
۶۳	۱. فرات‌بن فرات‌بن ابراهیم کوفی
۶۴	۲. ۱. تفسیر فرات کوفی
۶۶	۱. ۲. ۱. نسخه‌های خطی و چاپی تفسیر فرات کوفی
۶۸	۲. علی‌بن ابراهیم قمی
۷۰	۱. ۲. تفسیر قمی
۷۲	۱. ۱. ۲. نسخه‌های خطی، سنگی و چاپی تفسیر قمی
۷۴	۳. گزیده‌های تفسیر قمی
۷۶	۴. «ممیزی» مطالب ضدسنی در تفسیر قمی

- ۷۷ ۱.۴. حذفیات در گزارش های مربوط به عایشه
 ۷۷ ۱.۱.۴. جنگ جمل
 ۷۹ ۲.۱.۴. حدیث افک
 ۸۱ ۲.۴. حذفیات مربوط به عمر بن خطاب
 ۸۱ ۳.۴. حذفیاتی از روایت توطئه قتل پیامبر
 ۸۴ ۵. جریان های مختلف تفسیر قمی: تفسیر قمی اصلی و لایه جارودی
 ۸۵ ۱.۱. ابوالجارود: شخصیت و آرا
 ۸۷ ۲. میزان و چگونگی ورود مطالب تفسیر جارودی به تفسیر قمی
 ۸۹ ۳. ویژگی های عقیدتی لایه جارودی در تفسیر قمی
 ۸۹ ۱.۳.۵. حاشیه ای بودن نظریه خروج در لایه جارودی
 ۹۱ ۲.۳.۵. جبرگرایی در لایه جارودی
 ۹۴ ۴.۵. دیدگاه ها درباره ابوالجارود و مسأله ورود واژگان جارودی در تفاسیر امامی
 ۹۷ ۶. ابوالنضر محمد بن مسعود عیاشی
 ۱۰۰ ۱.۶. آثار عیاشی
 ۱۰۱ ۲.۶. تفسیر عیاشی
 ۱۰۳ ۱.۲.۶. نسخه های خطی و چاپی تفسیر عیاشی
 ۱۰۴ ۷. محمد بن ابراهیم بن جعفر نعمانی
 ۱۰۵ ۱.۷. تفسیر قرآن منسوب به نعمانی
 ۱۰۸ ۲.۷. شباهت های تفسیر نعمانی و تفسیر قمی
 ۱۱۰ ۳.۷. رویکرد تفسیر نعمانی به مسأله نسخ

- ۱۱۳ فصل ۲. مکتب تفسیری قبل از آل بویه
 ۱۱۵ ۱. ویژگی های تفاسیر شیعه امامیه قبل از آل بویه
 ۱۱۶ ۱.۱. تفسیر روایی
 ۱۲۳ ۲.۱. تفسیر گزینشی برخی آیات قرآن
 ۱۲۴ ۳.۱. علاقه اندک به علم کلام و مسائل خاص مربوط به نهاد امامت
 ۱۲۶ ۴.۱. گرایش شدید ضدسنی و رویکرد خصمانه به صحابه پیامبر

- ۱۳۳ فصل ۳. روش های تفسیری
 ۱۳۴ ۱. نیاز به تفسیر: روایات اصلی به مثابه مبانی عقیدتی تفاسیر کهن امامی
 ۱۳۴ ۱.۱. دیدگاه درباره جایگاه شیعه در قرآن کنونی و قرآن اولیه

- ۱۳۶ ۱.۱.۱. ادعای تحریف
- ۱۳۸ ۲.۱.۱. اشتغال قرآن بر معانی پنهان و وظیفه مفسر در کشف این معانی
- ۱۳۹ ۳.۱.۱. بیان اصول در قرآن و شرح جزئیات در سنت
- ۱۴۰ ۲. مرجعیت در تفسیر: امامان مفسران معتبر قرآن
- ۱۴۰ ۱.۲. حدیث ثقلین
- ۱۴۶ ۲.۲. سایر روایات درباره نقش امامان به عنوان مفسران قرآن
- ۱۴۹ ۳. روش های تفسیری
- ۱۵۰ ۱.۳. تفسیر بر اساس متغیرات متنی
- ۱۵۰ ۱.۱.۳. اختلاف قرائات
- ۱۵۲ ۲.۱.۳. افزودن واژگان
- ۱۵۳ ۲.۳. روش تفسیر تمثیلی و پیش نمون شناختی
- ۱۵۳ ۱.۲.۳. ویژگی پراکنده بودن تفاسیر تمثیلی و پیش نمون شناختی
- ۱۵۶ ۲.۲.۳. تمرکز بر تفهیم مبهمات
- ۱۶۱ ۳.۲.۳. نمونه هایی از تفسیر پیش نمون شناختی پیوسته
- ۱۶۴ ۴.۲.۳. استفاده از زبان رمزی
- ۱۷۳ ۵.۲.۳. اندک بودن تفاسیر تمثیلی و پیش نمون شناختی فاقد...
- ۱۷۶ ۶.۲.۳. تمثیل به مثابه تفسیر تکمیلی متن قرآن
- ۱۷۹ فصل ۴. نهاد امامت و آموزه های مرتبط با آن
- ۱۸۱ ۱. استشهاد به آیات قرآن برای اثبات نهاد امامت
- ۱۸۳ ۲. دیدگاه های امامیه درباره امامت
- ۱۸۳ ۱.۲. تعاریف و شروط امامت
- ۱۸۵ ۲.۲. وجود ازلی امامت و امام
- ۱۸۸ ۱.۲.۲. مبانی عقیدتی و اصطلاحی اندیشه وجود ازلی در قرآن
- ۱۹۲ ۲.۲.۲. ماهیت وجود ازلی
- ۱۹۸ ۳.۲. تفاوت های امامت و نبوت
- ۱۹۹ ۱.۳.۲. پیامبران و امامان: تفاوت ها در حوزه علم
- ۱۹۹ ۱.۱.۳.۲. علم امامان به آشکار
- ۲۰۲ ۲.۱.۳.۲. علم غیب پیامبران و امامان
- ۲۰۹ ۲.۳.۲. پیامبران و امامان: سرشت متفاوت، علم یکسان

یادداشت استاد محمدعلی مهدوی راد

تفسیر قرآن کریم با پاسخ‌های رسول الهی به پرسش‌های صحابیان و نیز تبیین و توضیح مستقیم آن مسرور از آیات قرآن آغاز گشت و در روزگار صحابیان دامن گشود و در روزگار تابعیان و متکلمین گری مدارس تفسیری گسترده‌تر گشت. بدین‌سان، آغازین گونه‌های تفسیری، تفسیرهای منقول یا روایی بود که بعدها و با مستقل شدن از مجموعه‌ها و نگاشته‌های حدیثی شکل کتاب یافت و زمینه کتاب‌های تفسیری کلانی را رقم زد.

تردید نیست که نقل‌ها در تمام حوزه‌ها دستخوش دگرسانی‌ها، تحریف‌ها، تصحیف‌ها و... گشته است. در نقل‌های تفسیری دست‌های پیدا و ناپیدای ملحدان، زندیقان و دگراندیشانی را که ساحت قدسی قرآن را نشانه رفته بودند می‌توان دید. این حقیقتی است که بسیاری از عالمان به‌ویژه در روایات تحریفی بدان تنبه داده‌اند.^۱ آیه‌الله العظمی سیستانی به نقل از آیه‌الله العظمی بروجردی بر این واقعیت تلخ تأکید کرده‌اند که زندیقان برای اینکه قرآن را از جایگاه سندیت فروافکنند به جعل و وضع و گسترش روایات تحریف دامن زدند و راویان فریقین بدون توجه به نقش آفرینی این گونه نقل‌ها در ضربه زدن به

۱. قاضی عبدالجبار، الاصول الخمسه، ص ۴۷.

عظمت و قدسیت قرآن، به نقل و پراکندن آنها همت گماشتند^۱. چنین است که این بزرگوار در مقامی به صراحت نوشته‌اند:

عقیدتنا ان القرآن المنزل من الله تعالى على النبي الاكرم
صلى الله عليه وآله وسلم هو نفس القرآن الموجود لدى المسلمين
حاليا من دون زيادة و نقصان^۲.

علامه شیخ احمد بن حمد خلیلی، مفتی پادشاهی عمان، با صراحت تمام بر این باور رفته است که روایات نشانگر تحریف در منابع شیعه و سنی ساخته و پرداخته زندیقان و غالیان منحرف است. آنها چنین کرده‌اند تا چهره عترت طاهره را که تمام عمرشان را در دفاع از قرآن و عظمت آن سپری کرده‌اند وارونه جلوه دهند^۳؛ و چنین است که به عبدالله بن مسعود نسبت داده‌اند که در مصحف خویش برخی سوره را نداشت یا واژگانی از قرآن را نقل به معنا می‌کرده است^۴. اکنون باید ببینیم که عدم توجه به تطویر معنایی برخی از واژه‌ها و همچنین مراد استعمالی آنها در روایات نیز برای کسانی رهزنی کرده است، مانند واژه «قرائت» و نیز کاربردهای گوناگون ماده «نزل» در هیئت‌های گونه‌گون. بر این‌همه باید افزود که مواردی از آنچه در روایات آمده، تفسیر است نه جزء آیه، مانند «حَافِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَى [العصر]»، که «العصر» تفسیر «الوسطی» است. روایاتی هم که پس از «آل ابراهیم» در آیه «إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَى آدَمَ وَنُوحًا وَآلَ إِبْرَاهِيمَ وَآلَ عِمْرَانَ عَلَى الْعَالَمِينَ» «آل محمد» را افزوده‌اند قطعاً از باب تفسیر است و نشانگر اینکه آل محمد از آل ابراهیم است. بر این حقیقت روایاتی نیز دلالت دارند^۵.

۱. تعارض الأدلة و اختلاف الحديث، ج ۱، ص ۴۴۴.

۲. استفتانات ۲۰۰۱/۱، ص ۱۳۱، مؤسسة آل البيت لاحیاء التراث. شبکه رافد الثقافیه.

۳. برهان الحق، ج ۱۰، ص ۳۶۲.

۴. همان، ص ۳۷۴ به بعد.

۵. الفرقان فی تفسیر القرآن، ج ۴، ص ۳۵۶؛ نیز نک. مقدمه ما بر تراث الشيعة القرآنی، ج ۸.